

"Ércnél maradandóbb" ^[1]

„Az emlékmű ebben az esztendőben semmi körülmények között nem lesz kész, mert az öntéstechnikailag lehetetlenség, annál is inkább, mivel a "Génius" gipszmodelljeivel a Fischer testvérek legjobb esetben karácsony táján készülnek el. Ha tehát a műemlék felavatásánál el is tekintenék egyelőre a "Fáklyás" és a "Sárkányölő" szobrok felállításától, a műemléket ebben az esztendőben akkor sem lehet felavatni, mert jelenleg csupán a felállítandó "Katona" szobrot öntötték teljesen le, ennek az összeállítására, valamint a helyszínen való felállítására is legalább 4 hetet fog igénybe venni.”

Bevezetés

1945 után az új politikai hatalom kiemelt feladatának tekintette a köztérek politikai-eszmei tartalommal való megtöltését. A korszak jellemző köztéri alkotása a politikai emlékmű, amelynek alakja többnyire optimizmust és dinamizmust sugározva egy szebb jövő biztató ígérteit hirdette. A politikai emlékműveknél a hangsúly nem annyira az esztétikumra, mint inkább az aktuális politikai-ideológiai tartalomra helyeződött.

A megrendelő lehetett magánszemély vagy maga az állam, de az engedélyező - a társadalmi nyilvánosság, illetve a nagy anyagi ráfordítás igénye miatt - mindig a mindenkori politikai hatalom volt.

A szovjet emlékművek felállítása része volt a Szovjetunióknak fizetendő háborús jóvátételnek. Az orosz katonai hatóságok kívánságára létesítendő emlékművek sorába tartozik a Gellért-hegyi szovjet emlékmű is.

1945. január 27-én a Budapesti Nemzeti Bizottság - Varga Bélának, a Független Kisgazdapárt társelnökének, javaslatára - pályázatot hirdetett a "Vörös Hadsereg katonáinak hősiessége megörökítésére."

Ugyanebben az időben Vorosilov marsall a Városligetben autójából kitekintve felfigyelt egy szoborra. A szobor Kisfaludi Stróbl Zsigmond Íjász című alkotása volt. Rövid időn belül felkérte a művészt, egy szovjet hősi emlékmű elkészítésére. Stróbl ebben az ügyben először Vörös János honvédelmi miniszterrel tárgyalt. 1945. szeptember 1-én pályázat kiírása nélkül a kormánytól megbízást kapott az emlékmű elkészítésére.

A művész emlékirataiban így ír erről: "Csodálatos érzés volt, hogy újra dolgozhatok! És lehet-e szebb feladat, mint életünk, népünk megmentőinek, felszabadítóinak, azoknak, akik értünk pusztultak el, hősi emléket köben, bronzban megörökíteni. Több vázlatot készítettem. A marsall gyakran meglátogatott és élénken részt vett a tervek kialakításában. Mielőtt azonban a vázlatokat elfogadták volna, helyszíni szemlét tartottak de a kijelölt helyszínek közül egyiket sem tartották alkalmasnak az emlékmű számára.

Rövidesen közölték, hogy az emlékmű felállításának helyét a Gellért-hegyi ormán jelölték ki. Ez természetesen új terv elkészítésére kötelezett. A helyszíni szemlén megjegyeztem, hogy ezt a hegyoldalt itt fenn alaposan át kell építeni, és ez igen sok pénzbe kerül.

Ezzel ne törődjék - válaszolt Vorosilov - csak dolgozzon, a többi a mi gondunk!"

Megjegyzendő - s erről Stróbl "elfelejtkeznek" - hogy a készülő emlékmű főalakját a művész már korábban megformázta. A későbbi "Génius" Horthy István kormányzóhelyettes ismert halálos légiszerencsétlensége után, az ifjabb Horthy emlékére készült, s ezt emelték be a szoborcsoportba.

A tervezés és a kivitelezés munkálatait 1946. augusztus 10-ig a Honvédelmi Minisztérium irányította.

A Gazdasági Főtanács 1946. augusztus 3-i 6447/1946. sz. határozata alapján a munkálatok irányítása átkerült az Építés- és Közmunkaügyi Minisztérium felügyelete alá.

Hiába született meg a végső határozat, sem a minisztérium, sem a főváros nem tudta vállalni az emlékmű kivitelezését. A Minisztertanács úgy döntött, hogy a kivitelezés költségeit az állam vállalja. Erre 2 800 000-Ft-ot különítettek el. Ez az összeg azonban csak valamennyi tárca 1946-47. évi beruházási és magasépítési költségvetési hitelkerete terhére volt biztosítható.

1946 elejére alakult ki az emlékmű végleges formája, melynek kialakítása a szovjet igényeknek megfelelően történt. Ehhez Vorosilov marsall Moszkvából Budapestre kérte az emlékmű-tervezetek megtekintésére Geraszimov szovjet festőművészt, és Jofán szovjet műépítést.

Az alapkövetéltre 1946. április 4-én került sor. Orosz részről a mű befejezését először 1946. december 15-re irányozták elő. Végül a Géniusz 13,5 méter magas szobrát, orosz kérésre 1947. február 23-ra, a Vörös Hadsereg születésnapjára állították fel.

1947. április 5-én pedig felavatták a teljes emlékművet.

A hatalmas Géniusz fájdalmas, de egyúttal meghatott mozdulattal emeli a dicsőség pálmáját a hősi halált halt szovjet katonák emléke fölé. Előtte a szovjet katona 6 méteres bronz alakja, kezében zászlóval, arcán a győztes nyugodt, öntudatos kifejezése. A talapzaton elhelyezett fáklyával rohanó ifjú jelképesen a fényt, a világosságot, a szabadság eszméjét, a másik küzdő alak a fasizmus felett aratott diadalt fejezi ki. A két oldalt lévő dombormű a szovjet magyar találkozást és a lendületes országépítést ábrázolja. A hátul elhelyezett katona hősi halált halt bajtársainak porai felett áll őrt.

Az emlékmű ott áll a hegy szirtjén, hogy hirdesse a szovjet katonák hősiességét és a magyar nép háláját, amint ezt a felirat is bizonyította: "A felszabadító szovjet hősök emlékére a hálás magyar nép -1945."

1956 októberében a szovjet katona szobrát ledöntötték. Stróbl a szobrot újra megmintázta, és 1958. február 10-én visszaállították az emlékműre.

A rendszerváltozás után kérdésessé vált az emlékmű sorsa.

Az "üzenete" már aktualitását veszítette, kétségtelen tény viszont, hogy a pálmáigat feje fölé tartó Géniusz az elmúlt négy évtized alatt Budapest jelképévé vált. Végül megszületett a döntés, az emlékmű némi "kis" korrekcióval a helyén maradt. A szovjet katona szobrát 1992 januárjában eltávolították az emlékműről, és áthelyezték a Szoborparkba. A szovjet csillagot, a domborműveket és a feliratot szintén eltávolították. A szovjet csapatok kivonulásának első évfordulóján fehér lepelbe burkolták a Géniusz szobrát. Ezzel mintegy jelképesen, megtisztították a "múlt szellemétől" a jövő Szabadság-szobrát.

Források

Gellérthegyi Orosz Emlékmű

Jakóby László I.sz. jelentése

Általános tájékoztató

Fentebbi rendelet értelmében eddig eljártam f. évi november 12-én, 13-án, 14-én, 15-én és 16-án a megfelelő helyszíneken, külön megvizsgáltam Krausz Ferenc szoboröntőnek, Kucsma u. 12. és Vígnyál Raffael, Jász u. 74. szám alatti üzemét. Tájékoztatásomra a munka előrehaladását illetően, kiszálltam Fischer Ferenc és Fischer Ágoston szobrászoknak Czobor u.-i telepén és tisztelgő látogatást tettem Stróbl Alajos szobrászművész tanárnál, hogy a műemlékről teljes tájékoztatást nyerjek. F. évi november 18.-án, hétfőn még ki fogok szállni a MÁVAG fémöntödéjébe, amely a "Géniusz" szobornak alapjait önti, a vállalkozók alvállalkozásában. E hetem tehát az általános tájékoztatásban merült ki főleg. Mindazonáltal betekintettem már az öntésekbe és nagy vonásokban az elszámolásokba is.

Könyvelés A könyvelést a vállalkozók eddig külön-külön vezették, azonnal intézkedtem, hogy az egész munkára egységes könyvelést vezessenek, megadtam a speciális öntődei könyvelésnek a módozatait, úgyhogy az öntődei könyvelésnek a felfektetése máris folyamatban van. Miután az összesítést az anyagokról és a régiekről nem tudtam ezen a héten megcsináltatni, csak általános tájékoztatást szereztem. Annak megállapítása, vajon a vállalkozók általános összegben elvált munkája elfogadható-e, még legalább néhány hetet fog igényelni.

Határidő kérdése

Bár megbízatásom a határidő kérdésének a megítélésére nem terjed ki, mégis a t. Minisztérium tájékoztatására a dolog természeténél fogva, mint műszaki ember, tisztelettel jelentem, hogy az emlékmű ebben az esztendőben semmi körülmények között nem lesz kész, mert az öntéstechnikailag lehetetlenség, annál is inkább, mivel a "Géniusz" gipszmodelljeivel a Fischer testvérek legjobb esetben karácsony táján készülnek el. Ha tehát a műemlék felavatásánál el is tekintenénk egyelőre a "Fáklyás" és a "Sárkányölő" szobrok felállításától, a műemléket ebben az esztendőben akkor sem lehet felavatni, mert jelenleg csupán a felállítandó "Katona" szobrot öntötték teljesen le, ennek az összeállítására, valamint a helyszínen való felállítása is legalább 4 hetet fog igénybe venni.

Előleg felhasználásának kérdése

A rendelkezésemre bocsátott kimutatások szerint, a vállalkozók eddig felvett összege 426 500 Ft. Ebből a pénzből eddig kereken igazolható számlák szerint kb. 300 000 forintot fizettek ki, amelybe én betekintést nyerhettem. Bemondásuk és külön-külön vezetett pénztárkönyvük szerint kb. még 50 000 forintot tesz az az összeg, amelyet kifizettek, a vállalkozókat a számlák bemutatására a jövő hét folyamán köteleztem. Az eddig kifizetett fontosabb tételek a következők:

Mávag előleg	50000 Ft
Állványozó előleg	30000 Ft
Eddig igazolt fém- vásárlási számla	60000 Ft
Szerszám számlák	16 000 Ft
Kocsz számla	23 000 Ft
Kifizetett munkabérek	36 000 Ft
Igazolt régiek	41 000 Ft
Fuvarok	20 000 Ft

Egységárák

Nem alakult ki még egységesen a véleményem az önköltségre vonatkozólag, mert az egyik vállalkozó homokba formáz, a másik pedig viaszba önt, nem döntöttem el még eddig vajon kilogrammban vagy négyzetméterben fogom a revíziót megtenni.

Jövő heti tájékoztatóm részletesebb lesz.

Teljes Tisztelettel
Jakóby László

Költségvetés

Pro domo:

A honvédelmi minisztérium 1945 októberében kezdte meg a Magyarország területén harcolt orosz katonák emlékét megőrkítő gellérthegy-i orosz hősi emlékmű építési munkálatait. A Gazdasági Főtanács határozata értelmében 1946. augusztus 10-e után a munkák irányítását az újjáépítési minisztérium vette át. A Gazdasági Főtanács által nyújtott 128 408/1945. sz. csekk számlahitel: 179 000 forintból ma mindössze 21 000 forint áll rendelkezésre. 158 000 forintot az emlékmű építését végző vállalkozók elmaradt járandóságaira, illetve a bronzöntők munkáinak biztosítására fizettük ki.

IV/a. osztályunk elkészítette az emlékmű befejezésére vonatkozó hitelszükséglet tervezetét, mely szerint a munkálatok befejezéséhez az alábbi részletezésben összesen 2 800 000 forint szükséges:

1946. szeptemberében	800 000 forint
1946. októberében	800 000 forint
1946. novemberében	800 000 forint
1946. decemberében	400 000 forint
összesen:	2 800 000 forint

Fenti összeg csupán valamennyi tárcsa 1946-47. évi beruházási és magasépítési költségvetési hitelkerete terhére biztosítható. Ezért előterjesztés lenne teendő a minisztertanácsshoz az irányban, hogy részünkre a tárgyban megjelölt célra 2 800 000 forintot a költségvetési beruházási és magasépítési hitelkereten belül bocsásson rendelkezésre. A 2 800 000 Ft. valamennyi tárcsa 1946-47. évi beruházási és magasépítési hitelkeretét ugyanolyan - tehát 78,46% illetve 21,54% - arányban terhelné, ahogy a két célra felvett 195 millió forintos keret megoszlik.

Az egyes tárcák költségvetési hitelkeretét úgy terhelné meg a fenti összeg, amilyen arányban részesülnek az 1946/47. évi beruházási, illetve magasépítési hitelkeretből. A tárcák részéről a magasépítési hitelkeret terhelő összeget 7 egyenlő havi részletben 1947. I. 1-től - 1947. VIII. 1-ig kell levonni.

Az előterjesztés előtt a pénzügyminisztérium költségvetési osztályával tárgyalást folytattunk és így az előterjesztést a pénzügyminisztériummal egyetértően tennék meg.

Ennél fogva tervezzük:

Előterjesztés a Minisztertanácsshoz:

I.

A pénzügyminiszter úrral egyetértően kérem a t. Minisztertanácsot szíveskedjék a Magyarországon harcolt orosz katonák emlékét megőrkítő gellérthegy-i hősi emlékmű építési munkálatainak költségeire 2 800 000 azaz: kétfőlmilliónyolcszáz ezer forintot azaz költségvetési beruházási és magasépítési hitelkereten belül az alábbi részletekben rendelkezésemre bocsátani.

1946. szeptemberében	800 000 forint
1946. októberében	800 000 forint
1946. novemberében	800 000 forint
1946. decemberében	400 000 forint

összesen: 2 800 000 forint

A 2 800 000 Ft valamennyi tárcá 1946-47. évi beruházási és magasépítési hitelkeretét ugyanolyan - tehát 78,46%, illetve 21,54% - arányban terheli, ahogy a két célra felvett 195 millió forintos keret megoszlik.

Az egyes tárcák költségvetési hitelkeretét úgy terheli meg a fenti összeg, amilyen arányban részesülnek az 1946/47. évi beruházási, illetve magasépítési hitelkeretből. A tárcák részéről a magasépítési hitelkeretet terhelő összeget egyenlő havi részletekben 1947. I. 1-től - 1947. VIII. 1-ig, míg a beruházási hitelkeretet terhelő összeget egyenlő havi részletekben 1947. III. 1-től - 1947. VIII. 1-ig kell levonni.

II.

A honvédelmi minisztérium 1945 októberében kezdte meg a Magyarországon harcolt orosz katonák emlékét megőrkítő gellérthegyi orosz hősi emlékmű építési munkálatait. A Gazdasági Főtanács határozata értelmében 1946. augusztus 10-e után a munkák irányítását az újjáépítési minisztérium vette át. A Gazdasági Főtanács által a felmerült hátralékok kiegyenlítésére nyújtott 128.408/1945. számú csekk számlahitel: 179 000 forintból ma mindössze 21 000 forint áll rendelkezésre.

Középitési osztályom idevonatkozó hitelszükséglet tervezete szerint az emlékmű befejezéséhez fenti részletekben összesen kettőmilliónyolcszáz ezer /2 800 000/ forint szükséges. Ez az összeg csupán a költségvetési beruházási és magasépítési hitelkeretből fedezhető, mert a célra máshol nem áll fedezet rendelkezésre.

Budapest, 1946. szeptember hó 18-án

Mistéthy Endre

MOL XIX-D-1-a 68. doboz - Újjáépítési Minisztérium Elnöki és általános iratok

Címkék:

[Gellérthegy](#) ^[2]

[Génius](#) ^[3]

[Szovjetunió](#) ^[4]

[Kisfaludi Strobl Zsigmond](#) ^[5]

[Vorosilov](#) ^[6]

[kormányzóhelyettes](#) ^[7]

[Független Kiszagdapárt](#) ^[8]

[Szabadság szobor](#) ^[9]

Kiadás: 4. évfolyam (2004) 4. szám

Forrás webcím: https://www.archivnet.hu/hetkoznapok/ercnel_maradandobb.html

Hivatkozások

[1] https://www.archivnet.hu/hetkoznapok/ercnel_maradandobb.html

[2] <https://www.archivnet.hu/cimkek/gellerthegy>

[3] <https://www.archivnet.hu/cimkek/geniusz>

[4] <https://www.archivnet.hu/cimkek/szovjetunio>

[5] <https://www.archivnet.hu/cimkek/kisfaludi-strobl-zsigmond>

[6] <https://www.archivnet.hu/cimkek/vorosilov>

[7] <https://www.archivnet.hu/cimkek/kormanyzohelyettes>

[8] <https://www.archivnet.hu/cimkek/fuggetlen-kiszagdapart>

[9] <https://www.archivnet.hu/cimkek/szabadsag-szobor>